

INHOUD

De Mekong-delta

- Naar de goeroe van Mytho 9
Sadec, de stad van Marguerite Duras en haar Chinese
minnaar 18

Saigon

- Avonden in Apocalypse Now 33
Ronde ogen 50
Als de sneeuw valt 55
Corruptie en passie 66
Een Vietnamees op de Dam 72
Heimwee naar Long Xuyen 75
In de schoot van een Vietnamese familie 83

In de bergen

- Op zoek naar de Montagnards 109

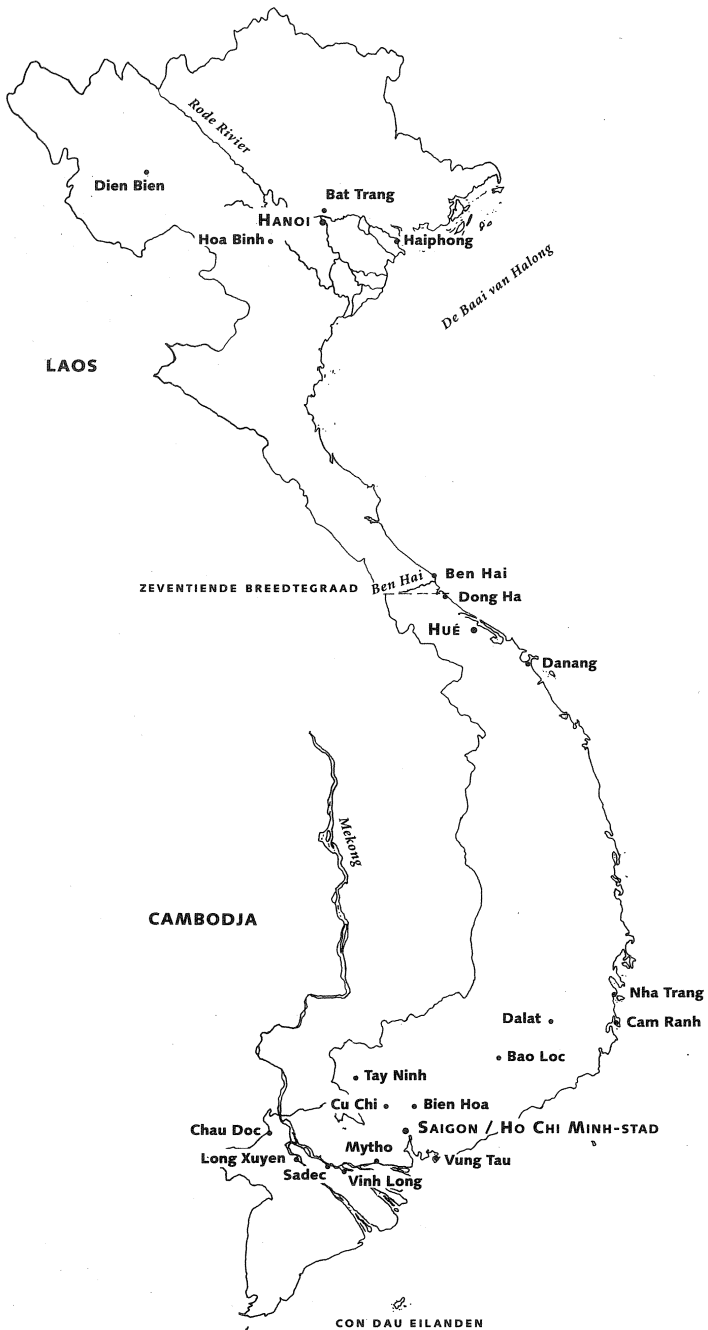
Hanoi

- Een Franse bruiloft 123
Hanoi Hannah 136
Een verhaal over twee vaders 140
De strijd om het embargo 145
Het verdriet van de oorlog 156
Herinneringen aan het Woud van de Wenende Zielen 163
De droom van het Vietnamese dorp 172
Tussen dissidenten 184

Hué

- Van een dichter en een prinses 201

Afscheid van Saigon 225

De Mekong-delta

NAAR DE GOEROE VAN MYTHO

Vredig vaart ons scheepje over een arm van de Mekong, langs een oever die uit niet meer bestaat dan een streep begroeid met scheef gewaaide palmen. Vissersschepen met grote geschilderde ogen op de boeg tuffen voorbij, sampans lijken eeuwig onderweg van de ene naar de andere kant.

Ik zit op de voorplecht en neem alles heel precies in me op. Ik ben sinds een paar dagen in Vietnam en kan nergens anders aan denken dan aan de oorlog. In gedachten zie ik helikopters hangen boven de bomen, gruwelijke films spoken door mijn hoofd.

Hoe kon je toen weten, vraag ik me af, de rivier afkijkend, wie een machinegeweer verborgen hield in zijn schuitje? Wie was doodgewoon onderweg naar de markt en wie werkte voor de Vietcong?

Meneer Hanh, mijn Vietnamese gids, denkt ook aan toen. 'De Amerikanen waren bang hier,' zegt hij, terwijl hij een hand door het water laat glijden. 'Heel bang.' Eigenlijk heeft hij het over zichzelf, want meneer Hanh vocht aan de Amerikaanse kant, hij was in dienst van het Zuidvietnamese leger. Sinds 1975 heeft hij daarvoor moeten boeten. Hij zat een paar maanden in een heropvoedingskamp en daarna bleek elke baan voor hem gesloten. Vier dochters werden geboren en de armoede kreeg een steeds steviger greep op het gezin. Meneer Hanh heeft me verteld dat hij en zijn vrouw brood verkochten, maar de klanten hadden geen geld om het te kopen. Daarna stond hij jaren op de markt met varkensvet, bijna een obscene produkt in een tijd dat iedereen mager was als een lat.

Maar sinds een paar maanden is het lot hem beter gezind. 'Doordat mijn vader moerbeibomen in mijn tuin heeft geplant,' zei hij ernstig. 'Die brengen geluk.' Toen hij mijn verbaasde gezicht zag, riep hij: 'Niet alleen Vietnamezen geloven daarin, ook Chinezen.'

Het moet wel waar zijn, want kort daarna introduceerde een

buurman hem bij een van de nieuwe reisbureaus in de stad, daar werd een Engels sprekende gids gevraagd. Sindsdien is meneer Hanh voortdurend op reis en verdient hij tien dollar per dag, een bedrag dat hij daarvoor in een maand nog niet bij elkaar kon schrapen.

Toch spreekt meneer Hanh met grote omzichtigheid over de toekomst. Hij is er voortdurend op voorbereid dat een nieuwe ramp over hem neer kan dalen, want zijn baan is niet officieel. Het reisbureau dat voor hem bemiddelt, doet alles buiten de regels om. Wanneer hij zich onbespied waant, zie ik hem steeds bezorgd fronsen: een koorddanser die met de grootst mogelijke inspanning de zwaartekracht de baas blijft.

Ondanks alle beproevingen die meneer Hanh heeft moeten doorstaan in zijn leven, ziet hij eruit als een keurige, geleerde heer waarvan je meteen zou kunnen geloven dat hij de kost verdient als ambtenaar. Zijn nagels zijn netjes bijgevijld, zijn haar zit achterovergekamd. Daarbovenop heeft hij nu een blauwe pet gezet, tegen de felle zon op het water.

We zijn op weg naar het eiland van de Kokosnootmonnik, volgens meneer Hanh een bezienswaardigheid die al zijn vroegere klanten zeer waardeerden. Omdat ik hem niet wil teleurstellen heb ik ingestemd en meneer Hanh lijkt zich warempel te ontspannen op het water. Als het bootmeisje handig aanmeert bij een steiger, lacht hij vrolijk alsof hij de reis voor zijn plezier maakt.

Aan wal staat een verkreukeld oud mannetje ons handenwrijvend op te wachten. Meneer Hanh en hij kennen elkaar van eerdere bezoeken en de twee mannen zijn op elkaar gesteld geraakt. Vriendelijk worden we aan land geholpen. De oude baas, meneer To, was politieman in de Amerikaanse tijd, legt meneer Hanh uit. Daarom is het hem na de oorlog ook niet zo best vergaan, maar nu leidt hij een rustig leven op dit kleine eiland en verdient hij de kost als gids. 'Bienvenue,' kraakt meneer To.

We volgen hem tot hij met brede handgebaren halthoudt tussen een dozijn pilaren waarlangs draken van pleisterwerk naar boven proberen te klimmen. 'Hier stonden de volgelingen van de Kokosnootmonnik, terwijl hijzelf op zijn troon zat, daar boven op die rots, en de menigte toesprak.' De volgelingen baden

uren achter elkaar totdat ze in trance raakten. Soms liet de monnik zich met een touw in een grote toren hijsen om bovenin in alle stilte te mediteren. Die toren heette Apollo, ter ere van de eerste landing op de maan in 1969.

Meneer To brengt ons naar een immense landkaart van Vietnam, in cement uitgehakt ligt het langwerpige land aan onze voeten. De Kokosnootmonnik had een droom: hij wilde Noord- en Zuid-Vietnam verenigen. In de jaren zestig en zeventig, tijdens het heetst van de oorlog, preekte hij zijn visie en probeerde hooggeplaatste Amerikanen zoals McNamara van zijn ideeën te overtuigen. In de landkaart is zijn droom concreet uitgebeeld: vanuit de steden Saigon en Hanoi verrijzen hoge pilaren die door een brug met elkaar verbonden zijn. Meneer To raadt over de brug lopen ten strengste af, hij staat op instorten.

Ik verbaas me erover dat de Kokosnootmonnik nooit is aangevallen; zijn rijk lag immers midden in de oorlogszone. Van daaruit propageerde hij ontwapening; dat is vragen om problemen. 'Nee, nee,' zegt meneer Hanh. 'De Vietcong kon hem goed gebruiken. De monnik was voor ontwapening, zowel in het Noorden als in het Zuiden. Maar in het Noorden had nooit iemand van hem gehoord. Daar werd niets over hem geschreven, nooit over hem gepraat. Dus pleitte hij eigenlijk voor ontwapening van het Zuiden. En daar had de Vietcong natuurlijk niets tegen.' Meneer Hanh en meneer To beginnen ongemakkelijk met hun voeten te schuifelen en doen er nu het zwijgen toe, de Kokosnootmonnik is opeens een gevoelig onderwerp geworden.

'En de Amerikanen dan?' vraag ik, 'die moeten dan toch last van hem hebben gehad?' 'Wel,' zegt meneer Hanh, 'hij werd door de Zuidvietnamese regering een paar keer gearresteerd en gevangengezet, maar steeds weer vrijgelaten. De monnik was een idealist, hij was vreedzaam en oprecht, wat konden de Amerikanen tegen hem inbrengen?'

Meneer To is een eindje voor ons uit gewandeld. Hij leidt ons nu een grot binnen waar de monnik hooggeplaatst bezoek ontving. Hier is het aangenaam koel. 'Air-conditionné,' zegt meneer To. Ik vraag wat zijn persoonlijke mening is over de monnik. Meneer To trekt een brede grijns, zegt: 'Un homme extra-

ordinaire', en kijkt mij afwachtend aan. 'Ja,' beaam ik. 'En wie waren zijn volgelingen, waren dat mensen van het eiland?' Meneer To lacht gorgelend en schudt zijn hoofd. 'Nee, de eilandbewoners kwamen nooit in het "paradijs" zoals ze het noemden. De volgelingen waren toegestroomd uit andere delen van de Mekong-delta, er waren ook een stel Amerikanen, mensen uit de vredesbeweging. Die leefden net als de Vietnamezen van louter kokosnoten en baden voor de vrede.' Meneer To en meneer Hanh lachen haast vertederd.

Ik moet denken aan een vriend van mijn ouders, die in een verbouwde Hollandse boerderij zijn baard liet groeien. Op een dag vertrok hij naar Ibiza. We hoorden dat hij zich had aangesloten bij een sekte die elke avond rond een kampvuur mantra's zong. Brieven over een helder licht bereikten zijn ex-echtgenote, die ze schaterend of huilend door de telefoon aan mijn moeder voorlas. Ik zie ze voor me op dit tropische eiland: mager, harige Amerikanen, gehuld in lappen. Ze bidden, zingen en roken marihuana terwijl de oorlog aan hen voorbijtrekt.

Meneer To heeft het interessantste detail voor het laatst bewaard. 'De Kokosnootmonnik was altijd omringd door negen vrouwen. Negen naakte vrouwen.' Meneer Hanh staat verschrikt stil. Dat had hij niet gehoord tijdens zijn eerdere bezoeken. Naakt? Meneer To herhaalt plechtig in het Frans. 'Totale-ment nue.'

Een hippiekolonie was het dus. Het tijdperk van Aquarius in Vietnam. De Kokosnootmonnik was een goeroe. Wat zullen de Amerikanen die met hun legergroene patrouilleschepen langs het eiland voeren gegrinnikt hebben om wat ze door hun verrekijkers zagen. Naakte meisjes met lange haren, de monnik boven in zijn toren in lotuszit, en muziek, er moet elke dag rockmuziek op het eiland geklonken hebben.

In 1975, toen de laatste Amerikanen vertrokken waren, werd de monnik door de nieuwe regering ingerekend. Bij nader inzien vonden de communisten hem toch een bedreiging en hij verdween achter slot en grendel.

Weer vrij keerde hij terug naar zijn geboortedorp om zich te bezinnen. In 1990 dook de monnik op in Mytho, de stad aan de overkant van de rivier. Hij had plannen zijn sekte nieuw leven

in te blazen, maar de politie arresteerde hem opnieuw. ‘Toen is hij op de tweede verdieping van het politiebureau uit het raam gevallen,’ zegt meneer Hanh neutraal.

Meneer To verkoopt een door de overheid uitgegeven boekje waarin allerlei mirakels rondom de monnik worden ontzenuwd. Hij was een doodgewone sterveling, meer niet, is de boodschap aan de lezers. Er staat een bekende foto in afgedrukt van de monnik, haast doorzichtig zo mager, in het gezelschap van een paar katten en muizen die zoet naar elkaar zitten te kijken. ‘Dit is een trucage,’ meldt het onderschrift. In werkelijkheid zouden de katten die muizen wel degelijk hebben verorberd.

We bestuderen de pagina aandachtig. ‘Volgens mij is hij echt,’ zeg ik. Meneer Hanh en meneer To houden zich op de vlakke. ‘De vraag is niet meer van belang,’ vindt meneer Hanh. ‘Het is maar hoe je het bekijkt,’ zegt meneer To ontwijkend. De twee mannen doen er weer het zwijgen toe, de monnik blijft een netelig onderwerp.

‘Wel,’ doorbreekt meneer Hanh de stilte, ‘we hebben alles bezichtigd wat er te bezichtigen valt.’ Meneer To begeleidt ons beleefd terug naar de pier. Als het bootmeisje de punt van de wal afduwt met een roeispaan roept meneer To iets met zijn krakerige stem dat ik niet kan verstaan. Meneer Hanh lacht. ‘Hij zegt: Au revoir au paradis.’

’s Avonds als de duisternis gevallen is, zitten meneer Hanh en ik op klapstoeltjes langs de rivier. ‘Geen bier voor mij,’ heeft hij afwerend gezegd, maar nu drinkt hij toch tevreden een blikje 333, gebrouwen in Saigon. Hij is er praatlustig van geworden.

‘Ik kan niet zeggen dat er een zegen rust op mijn werk als gids,’ begint hij. ‘Ik doe dit werk nog maar zes maanden, maar ik heb veel vreemde dingen meegemaakt.’ Een van de eerste groepen die hij begeleidde kwam uit Zweden. ‘De oudste deelnemster leek op jou, ze kon je moeder zijn.’ Meneer Hanh kijkt zorgelijk. Op een morgen, in het noorden van Vietnam, was ze niet wakker geworden. Meneer Hanh trekt bleek weg als hij weer aan het koude lichaam denkt waar hij bij geroepen werd. In paniek had hij zijn werkgeefster opgebeld. Die zei: ‘Wat je ook doet, noem nooit de naam van mijn reisbureau.’ Daarna

hing ze op. Meneer Hanh moest in z'n eentje alle formulieren in orde brengen terwijl de politie hem voortdurend aan de tand voelde. Wist hij niet dat zijn cliënte een slecht hart had? Waarom had hij haar pas zo laat gevonden? Meneer Hanh rilt bij de herinnering.

Daarna werden twee Amerikaanse oorlogsveteranen aan zijn zorgen toevertrouwd. Met z'n drieën reisden ze het hele land door. 'En elke avond,' vertelt meneer Hanh ontzet, alsof hij het nog steeds niet helemaal geloven kan, 'wilden ze een andere vrouw. En ik moest die voor ze opscharrelen. Meneer Hanh, zeiden ze dan, waar zitten de plaatselijke dames?' Somber besluit hij: 'Ze hebben nu vast aids.'

Vervolgens moest hij op stap met een groep Italianen die geobsedeerd waren door de oorlog. Ze wilden resten van neergestorte helikopters zien en tunnels waarin de Vietnamezen schuilden. Mooie natuur of een zonnig strand interesseerde hen niet in het minst. Halverwege de reis wilden ze beslist de marinebasis in de baai van Cam Ranh bekijken. Die was sinds het einde van de oorlog overgegaan van Amerikaanse in Russische handen, inmiddels zijn de meeste Russen ook vertrokken, maar de basis is nog steeds streng verboden gebied. 'Toestemming zal moeilijk te krijgen zijn,' had meneer Hanh omstandig uitgelegd. 'Geen probleem,' zeiden de Italianen, 'we klimmen gewoon over het hek.'

Meneer Hanh zag al aankomen hoe dit avontuur zou aflopen als ze werden gepakt: de Italianen zouden het land worden uitgezet en hij, als voormalig collaborateur van de Amerikanen, zou in de gevangenis belanden. Daarom ging hij in een vrij moment naar de plaatselijke politie. 'Ik ben in dienst van een groep zeer onredelijke Italianen,' had hij gezegd. 'Morgen zullen ze een poging wagen de basis van Cam Ranh te bestormen. Houdt u ze in 's hemelsnaam tegen, anders kunnen er nog doden vallen.' De volgende ochtend was de groep nog maar net onderweg of het busje werd aangehouden door politie in burger. Waar de heren heen gingen? Of ze even meekwamen naar het bureau. Meneer Hanh veinsde grote verontwaardiging en beloofde te doen wat hij kon. De Italianen werden gesommeerd het gebied te verlaten en nog dezelfde dag door te rijden naar het Noorden.

Meneer Hanh was ternauwernood aan een ramp ontsnapt.

‘Maakt u zich maar geen zorgen,’ probeer ik hem gerust te stellen. ‘Ik ben kerngezond en ik wil nergens heen waar ik niet komen mag.’ Meneer Hanh kijkt me zwiingend aan alsof hij nog steeds een geheim reisdoel van mij verwacht. Ik probeer hem mijn plannen uit te leggen. ‘Ik wil de Mekong-delta bezoeken omdat ik dit gebied twintig jaar geleden bijna elke avond op de televisie zag,’ zeg ik. ‘Ik ben benieuwd in welke omgeving al die gevechten hebben plaatsgevonden.’ Meneer Hanh knikt, opgewekt nu, want aan die wens heeft hij immers al voldaan.

Ik pak een boek uit mijn tas, *De minnaar uit Noord-China* van Marguerite Duras. ‘Kijk,’ zeg ik, ‘deze Franse schrijfster woonde tijdens haar jeugd hier in de buurt, in Sadeq. Die stad zou ik morgen graag willen bezoeken.’ Meneer Hanh bladert door de pagina’s, hij kan de tekst niet lezen want die is in het Nederlands. ‘Waarom naar Sadeq?’ vraagt hij, ‘daar is niets speciaals te zien.’ ‘Er zijn vast allerlei sporen uit het Franse verleden te vinden,’ probeer ik hem te overtuigen, ‘uit de koloniale tijd. Ik wil graag een idee krijgen van het Vietnam van voor de oorlog, voordat de Amerikanen kwamen met hun helikopters en hun napalm.’ Meneer Hanh kijkt zorgelijk. ‘Uit die jaren is vast niets meer over,’ piekert hij, ‘de oorlog heeft alles veranderd, voor iedereen in dit land.’

De volgende morgen reizen we verder in een bloedhete bus. Bij elke halte zwermen verkopers en bedelaars om ons heen. ‘Madam, madam,’ roepen ze en ze grijpen door het open raam mijn arm. Oude vrouwtjes en mannen met een stomp houden een tinnen kroes omhoog. ‘Madam, madam.’ Op de veerpont is het leed nog groter. Een man met een verbrand gezicht vraagt een aalmoes, iemand op wielotjes sluit zich bij hem aan, gevolgd door een zwerm haveloze kinderen. Aan de overkant blijven ze aan boord. Hun werkterrein is de pont, de hele dag varen ze op en neer.

Voort sukkelen we weer door de groene polder. Meneer Hanh heeft een gespreksonderwerp aangesneden dat hem na aan het hart ligt: de wijdverbreide corruptie in zijn land. ‘Iedereen is te koop,’ begint hij beslist. ‘Wie geld heeft, krijgt alles